

Noin kymmenen kurkistusta

MEDIAESITYKSEEN

MEDIAESITYSTEN TARKASTELUA JA TULKINTAA OMAN ILMAISUN KAUTTA

Materiaali on tarkoitettu alle 8-vuotiaiden lasten mediakasvatukseen, mutta se on sovellettavissa vanhemmillekin lapsille.

Materiaali on suunnattu lasten kasvattajille ja vanhemmille. Materiaalin tekemisessä olemme huomioineet Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, Esi- ja perusopetussuunnitelman perusteet ja Koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteet.

Materiaalit toimivat sekä kokonaisuutena että yksittäin. Kunkin materiaalin askeleita voi toteuttaa numerojärjestyksessä tai niistä voi valita omalle lapsiryhmälle sopivat osat. Askeleiden avulla kasvattaja voi myös lisätä omaa mediakasvatustietouttaan. Materiaalissa on avattu miksi kyseinen asia, työtapo tai näkökulma on merkityksellinen mediakasvatuksessa. Lisää tietoa kyseisestä aiheesta löytyy kirjasta Mediаметkaa! Mediakasvattajan käsikirja kaikilla mausteilla.

Noin kymmenen kurkistusta mediaesitykseen sisältää tutkimusvälineitä, joilla voidaan tarkastella erilaisia mediaesityksiä. Mediaesityksillä tarkoitetaan tässä materiaalissa animaatioita, kuvakirjoja, valokuvia, taidekuvia, mainoskuvia, lastenelokuvia ja muita mediatekstejä.

Tutkimusmatkalla mediaesityksen parissa lasta rohkaistaan ja innostetaan ilmaisemaan omaa ajattelua ja tunteita lapselle ominaisin toimintatavoin leikkien, liikkuen, tutkien ja taiteen eri osa-alueiden avulla. Lapsi nähdään aktiivisena toimijana, jolle on luontaista tutkiminen ja tiedon kerääminen eri aistein. Mediaesitystä avataan erilaisten toiminnallisten keinojen kautta, jotta tutkimuskohde jäsenyisi lapselle mahdollisimman monipuolisesti.

Lapsen mediaesitykselle antamat merkitykset heijastelevat lapsen omaa kokemusmaailmaa, sitä mitä lapsi pitää tärkeänä. On mielenkiintoista pohtia ja nähdä mediaa ”lasten silmin” ja löytää samalla uusiakin näkökulmia median tulkintaan. Eri mediaesitysten tutkiminen samojen tutkimusvälineiden avulla voi olla myös kiinnostavaa ja paljastaa eri esitysten taustalta samankaltaisia rakenteita ja vaikuttamisen keinoja. Kurkistukset mahdollistavat lapsista ja ryhmästä esille nousevien asioiden ja teemojen käsittelyn.

Noin kymmenen kurkistusta mediaesitykseen on mediakasvatusmateriaali, joka tavoitteena on herättää tunnejälkiä ja keskustelua sekä lisätä yhteistoiminnallisuutta ja sosiaalisia taitoja ryhmässä.

Mediamörköön tutustuin
kun telkkua katsoin ja lehtiä luin.
Sen takkuinen turkki
kuvista kurkki
ja karjuva ääni
täytti pääni.

Käsiä taputa,
sormia naputa,
masua läpsytä,
silmiä räpsytä.
Voi hyvä tavaton,
maailma ääniä täynnä on!

Melkein jo pelästyin
ennen kuin ystäväystyini.
Mörkö huikkas moi,
kätensä antoi,
Ja pelot pois huiski
samalla kun kuiski:

Sormet rullaksi taita
rullat silmille laita:
jotakin näet, jotakin et
sinä itse valitset.
Voi hyvä tavaton
maailma nähtävää täynnä on!

1. Tutkitaan mediaesitystä

Lapsille media on osa ympäröivää todellisuutta, josta he poimivat rakennusaineita minäkuvan ja maailmankuvan muodostamiseksi. Kyky tulkita ja ymmärtää mediaesityksiä kehittyy lapsen työskennellessä median parissa. Tänä päivänä mediat sisältävät runsaasti kuvia, joille lapset altistuvat varhaisemmassa vaiheessa kuin esimerkiksi kirjoitetulle tekstille. Tästä johtuen lasten kanssa on tärkeää avata yhdessä kuvia ja kehittää näin kuvanlukutaitoa. Harjoittelemalla lapsen kuvantulkintataito kehittyy epävarmasta ja pinnallisesta kohti mielekästä ja monipuolista mediahallintaa.

- Tutkikaa yhdessä mediaesitystä. Tarkastelun kohteena voi olla kuvakirja, animaatio, lastenelokuva, kuva tai jokin muu mediaesitys. Hypätkää kuvaan ja katselkaa ympärillenne. Mitä näette? Keitä tai mitä kuvassa on? Kuunnelkaa mitä ääniä kuvassa kuulette? Mitä hajuja tai tuoksua tulee vastaan? Miltä eri asiat

kuvassa tuntuvat? Miltä ne voisivat maistua? Mikä vuodenaika tai vuorokauden aika on kuvassa? Mistä niin pääättelette? Kuljeskelkaa kuvassa ja tehkää lisää huomioita. Mitä kuvassa tapahtuu? Mitä haluaisit kysyä tai sanoa kuvan eri osille tai henkilöille?

- Mistä mediaesitys kertoo? Keksikää ja kirjoittakaa yhteiselle paperille sanoja tai asioita mediaesityksestä. Laatikaa pieniä runoja liittämällä sanoja sopivasti toisiinsa tai peräkkäin. Liittäkää runot ja mahdollinen kuva kartonkitaustaan. Taustat voidaan myös leikata aiheen muotoisiksi.

2. Tarinasta kiinni

Lähtökohdiana on ajatus siitä, että jokainen mediaesitys sisältää tarinan. Katsoja katsoo mediaesitystä peilaten sitä omia kokemuksiaan vasten. Mediaesitykset eivät kerro kaikkea, vaan katsoja täydentää tarinan eheäksi kokonaisuudeksi omalla mielikuvituksellaan ja päättelyllään. Kuvan tekeminen on lapselle tärkeää, sen avulla lapsi voi pohtia näkemäänsä ja selkiyttää ajatuksiaan.

- Mitä on voinut tapahtua ennen ja jälkeen kuvan oton? Piirtäkää ajatustenne pohjalta kuvia. Järjestäkää piirroskuvia tarinan juonenkulun mukaisesti. Mitkä piirtämistänne kuvista liittyvät tarinan alkuun, keskikohtaan entä loppuun? Keskustelkaa myös mikä on mediaesityksen tarinassa jännittävintä, surullisinta, hauskinda tai onnellisinta. Miten eri tunnetilat näkyvät kuvissanne?
- Syventäkää keskustelua tarinan henkilöihahmoista. Millä tavoin tarinan eri roolihaamot liittyvät toisiinsa? Ovatko he esimerkiksi perheenjäseniä, ystäviä tai vihollisia keskenään? Keskustelussa voitte ottaa käyttöön käsitteet päähenkilö ja sivuhenkilö.
Lisää keskeisistä roolihaamoista www.mediametka.fi -> freimi -> analyysi

3. Kuunnellaan silmillä

Mediaesitys sisältää monenlaisia ääniä, vaikka ensi silmäyksellä niitä ei aina kuulisikaan. Kuva, josta emme silmät kiinni ollessa kuule ääntä, voi silmät auki tarkastellen tarjota rikkaan äänimaailman; linnun laulua, liikenteen melua tai muita ihmisen ja luonnon aiheuttamia ääniä. Niin musiikista kuin kuvastakin on löydettävissä samat dynamiikan, rytmin, harmonian sekä muodon elementit. Kuunnella tarkasti mitä eri ääniä kuulette mediaesityksessä? Pohtikaa mitkä äänistä ovat lähtöisin mediaesityksessä suoraan näkyvistä asioista ja mitkä äänistä tulevat kuvan ulkopuolelta?

- Jäljitellään mediaesityksen erilaisia ääniä ja tehkää siihen uusi äänimaailma. Valitkaa kuvasta jokin tilanne tai henkilöhaamo ja kertokaa siitä erilaisilla äänillä.
- Käyttäkää äänien tuottamiseen eri kehon osia; tömistäen, silittäen, taputtaen, maiskuttaen tai rummuttaen rintakehää, poskea soittaen, jne..
- Tutkikaa erilaisia esineitä, millaisia ääniä niillä voidaan saada aikaan?

4. Mediaa liikkuen

Liikkuminen on lapselle luontaista. Mediaesitystä tarkasteltaessa on lapselle annettava mahdollisuus kokeilla ja hahmottaa asioita omalla kehollaan. Yhdessä huomataan liikkeen olevan jatkuvaa tapahtumista tai muuttumista. Muuttumista voi tapahtua ajassa, tilassa, voimassa sekä muodossa.

- Tarkastelkaa yhdessä mediaesityksen taustaa tai maisemaa. Onko kuvassa kiirettä vai rauhaa? Ahdasta vai runsaasti vapaata tilaa? Hurjasti voimaa vai voimattomuutta? Vapaata liikettä vai onko liike varovaista ja hallittua? Liikkukaa tilassa sen mukaan mitä näette ja koette. Millaista liikettä huomaatte? Millaista ihmisen tuottamaa tai luonnosta aiheutuvaa liikettä havaitsette mediaesityksessä?
- Miettikää miten mediaesityksen eri hahmot liikkuisivat? Liikkukaa eri hahmojen tavoin musiikin tahdissa tai ilman musiikkia. Liioitelkaa hahmojen liikkeitä; tehkää liikkeitä vuoroin hyvin pieniä tai jättimäisiä, surullisia tai iloisia. Kulkekaa jonossa ja sikin sokin ympäri tilaa.
- Pohtikaa miltä hyvät näyttävät mediaesityksissä, entä pahat? Kokeilkaa hyvien ja pahojen ilmeitä, asentoja, liikkumista ja ääniä. Keskustelkaa miltä niiden kokeilu tuntui.

5. Kuvitellaan käsin

Kädentaitojen ja oman tekemisen kautta lapsi poimii yksityiskohtia, kokeilee havaintojaan ja luo kokonaisuuksia mediaesityksestä. Erilaisiin materiaaleihin tutustumalla lapsi kehittää omaa ilmaisutaitoaan. Nukkehahmojen valmistamisen aikana voidaan pohtia mediaesityksen eri hahmojen tuntomerkkejä ja niiden tapoja toimia ja reagoida eri tilanteissa.

- Askarrelkaa mediaesityksen pohjalta jokaiselle oma hahmo. Se voi olla tarinan päähenkilö tai joku sivuhenkilöistä. Piirtäkää ja leikatkaa pahvista hahmo, jonka vaatteet ja muut yksityiskohdat ovat joko piirretty, maalattu tai tekstiilimateriaalista valmistettu. Tai valmistakaa keppi-, käsi- tai varjoteatterinukkeja. Nukkehahmoja voi valmistaa esimerkiksi tukevasta piirustuspaperista ja kepeistä, kahdesta yhteen ommellusta kangaspalasta tai vaikkapa vanhasta lapasesta tai villasukasta.
- Kehitelkää nukkehahmojen avulla pieniä tarinoita; esittäkää tarkasteltavan mediaesityksen tarina uudelleen tai kuvitelkaa mitä tarinan henkilöille tapahtuisi esimerkiksi seuraavana päivänä? Voitte myös tarttua mieltänne askarruttavaan asiaan tai tilanteeseen, kuten ystävyyteen, kiusaamiseen, jne.
- Rakentakaa ryhmissä jonkun mediaesityksen hahmon koti tai mielipaikka. Se voi olla kenkälaatikkoon rakennettu tai niin suuri tila, että mahdutte siellä itsekä leikkimään. Materiaaleina voitte käyttää mitä vain luonnonmateriaaleista kankaisiin ja erilaisiin kierrätysmateriaaleihin. Taikataikinasta tai savesta voitte muovilla pieniä esineitä.

6. Leikkien

Lapset poimivat leikkiinsä itselleen merkityksellisiä asioita, todellisia ja kuvitteellisia. Leikkiessään lapset kehittävät jatkuvasti kykyään eritellä katsomaansa ja kokemaansa. Siinä yhdistyvät liikkuminen, tunteet, ajattelu sekä sosiaaliset suhteet. Roolileikeissä lapset samaistuvat esitettävään hahmoon ja roolin avulla lapsi voi ilmaista omia kokemuksiaan, sosiaalisia suhteitaan ja tunteitaan.

- Leikkikää roolileikkejä sisällä tai ulkona liittyen mediaesityksen hahmoihin, paikkoihin tai niissä käsiteltyihin teemoihin. Rooliin menemistä voi helpottaa ottamalla jonkin asusteen tai esineen, joka kuuluu esitettävälle roolihahmolle.

Lasten parissa työskennellessä ei voi olla huomaamatta suosikkiohjelmien ja elokuvien vaikutusta lasten leikkeihin. Virikkeet tulevat esiin kaikessa tekemisessä. Muodot vaihtelevat suorista kopioista yksittäisten sisältö- ja muotoelementtien työstämiseen ja muunteluun. Mitä kokonaisvaltaisempi lapsen katselukokemus on ollut, sitä rikkaampaa ja monimuotoisempaa jäljitteleminen ja tuottaminen on. Oivaltamisen jälki näkyy lapsen työskentelyssä.

- Tarjotkaa lapsille mahdollisuus omaehtoiseen leikkiin mediaesityksen pohjalta. Pitäkää tarinasta tehdyt hahmot, keppi- tai käsinuket sekä kodit ja mielipaikat esillä, jotta lapset voivat spontaanisti ryhtyä leikkimään niillä.

7. Mielikuvitellen

Tarinoiden voima näkyy kaikkialla. Niiden avulla ihminen jäsentää ympäröivää todellisuutta. Tarinoiden kertominen liittyy vahvasti tapaamme ajatella. Se ilmentää kykyämme kuvitteluun, ongelmanratkaisuun ja loogiseen päättelyyn.

- Ohjaaja on kerännyt laatikkoon valmiiksi esineitä, jotka liittyvät jollain tavalla mediaesityksen sisältämään tarinaan. Lapset voivat tuoda myös kotoaan esineen, joka voisi kuulua mediaesityksen tarinaan tai sen päähenkilölle. Jokainen saa vuorollaan esitellä esineen ja kertoa miten se liittyy tarinaan. Tarinoita voidaan sepittää myös jatkokertomuksen muodossa, jolloin esine voi kulkea piirissä kertojalta toiselle.
- Keksikää mediaesityksen tarinaan jokin uusi hahmo. Suunnitelkaa hahmo piirtäen tai kirjoittaen. Miten hahmo liittyy tarinaan? Mikä sen suhde on päähenkilöön tai johonkin tarinan sivuhenkilöistä? Etsikää sileä kivi tai puunpala ja piirtäkää tai maalatkaa mielikuvitushahmon puumerkki tai jalanjälki. Kertokaa toisillenne hahmoista kivi- tai puunpala töiden avulla.

S. Toisen saappaissa

Eläytyminen antaa lapselle mahdollisuuden havainnoida mediaesitystä uudesta näkökulmasta. Niin elolliset kuin elottomatkin asiat voivat herätä eloon saaden mahdollisuuden ajatella ja puhua. Erilaiset tunteet, kuten ilo, suru, viha, pelko, kateus tai onni elävät vahvasti mediakokemuksissa. Kameran eli kehyksen avulla voidaan tarkastella eri kuvakulmien ja kuvakokojen vaikutusta katsojaan. Kuvakulmista lisää www.mediametka.fi -> freimi -> idea

- Leikkikää valokuvaajaa. Yksi lapsista on vuorollaan valokuvaaja, joka pyörittää jokaista leikkijää vuorotellen itsensä ympäri. Kun valokuvaaja irrottaa otteen, kuvattava lennähtää johonkin asentoon ja jähmettyy patsaaksi. Kun kaikki leikkijät on jähmettyneinä, kuvaaja ottaa kehyskameransa ja nappaa kuvan kustakin patsaasta haluamastaan kuvakulmasta. Kamerana toimii esimerkiksi diakehys tai pahvilevy, jonka keskelle on tehty aukko. Leikin toiselle kierrokselle voi ottaa mukaan oikean kameran. Anna lapsen kuvata itse patsasta haluamastaan kuvakulmasta. Yhdessä voidaan katsoa esim. digikamerasta tai kehitetyistä valokuvista, millaisia kuvakulmia lapset olivat valinneet.
- Jakakaa ryhmässä seuraavat roolit: Yksi on ohjaaja, noin puolet ryhmästä esiintyjä ja loput ryhmästä ovat kuvaajia. Tarkastelkaa yhdessä mediaesitystä. Esiintyjät esittävät pantomiimia mediaesityksen pohjalta. Jokainen esiintyjä osallistuu esittäen mediaesityksen eri henkilöihahmoja tai muita tarinan osia, kuten puita, huonekaluja, jne. Kun ohjaaja sanoo seis, pantomiimiesitys pysähtyy ”kuvaksi”. Kuvaajat ottavat kamerat esiin ja tarkastelevat pysähtynyttä ”kuvaa” eri kuvakulmista. Lopuksi kuvaajat kertovat ääneen havainnoistaan miten ”kuva” muuttui eri kuvakulmista tarkasteltaessa. Kuvat voidaan myös nimetä. Seuraavaksi kuvaajat vaihtuvat esiintyjiksi ja muodostavat mediaesityksestä uuden paikallaan olevan ”kuvan”. Edellisen ryhmän esiintyjät istuvat katsojina ja tarkastelevat paikaltaan uutta ”kuvaa”. Katsojat voivat yksi kerrallaan mennä jonkun ”kuvan” hahmon taakse sanomaan ääneen, mitä kuvan eri osat voisivat ajatella tai mitä ne haluaisivat sanoa. Lopuksi pohtikaa yhdessä millaisia tunteita ”kuvat” herättivät? Millaista niitä oli tehdä?
- Pohtikaa miltä hyvät näyttävät mediaesityksissä, entä pahat? Kokeilkaa hyvien ja pahojen ilmeitä, asentoja ja ääniä. Keskustelkaa miltä niiden kokeilu tuntui.

Roolihahmot antavat lapselle mahdollisuuden samaistua tarinaan. Kuvitellun henkilön selviytyminen vaikeuksista antaa luottamusta siihen, että vaikeuksista voi selvitä oikeassa elämässäkin.

- Keskustelkaa yhdessä aikaisemmin valmistamienne nukkehahmojen kanssa miten kuvan aihe tai henkilöihahmo liittyy omaan elämään. Mitä yhteistä sinulla ja tarinan päähenkilöllä on? Millaisia ongelmia päähenkilöllä on? Miten hän selviää niistä? Millaisia ongelmia sinulla on ollut ja miten ne ovat ratkenneet? Kokeilkaa nukeilla leikkien millä muulla tavoin päähenkilö olisi voinut toimia tai ratkaista tilanteen. Keksikää tarinalle uusia onnellisia loppuja. Keskustelkaa sankaruudesta.

9. Jaettu kokemus, yhteinen elämys

Mediaesityksen elämyksellisen työskentelyn jälkeen on hyvä pysähtyä pohtimaan ja jakamaan kokemuksia yhdessä. Kurkistus mediaesitykseen on kokonaisvaltaista aisteihin, tunteisiin ja mielikuvitukseen perustuvaa pohtimista ja oppimista. Mediakasvatuksessa opetetaan tekemään havaintoja ja toimimaan ympäröivässä maailmassa. Onnistuessaan se vahvistaa lapsen itsetuntoa ja tietoisuutta mediaympäristöstä. Näyttelyn avulla voidaan vanhemmille tarjota yhteinen elämys ja tuoda näkyväksi osa siitä prosessista, jonka lapset ovat kokeneet median parissa. Samalla vanhemmat näkevät niitä työtapoja, joita päivähoidossa, kerhossa tai koulussa käytetään mediakasvatuksessa.

- Esitelkää kotiväelle tutkimusmatkaanne mediaesitykseen järjestämällä elämyksellinen näyttelykävely. Esillä voi olla päähenkilölle kuuluvia esineitä ja tarinoita, ihmispatsaita, liikettä, kuvakertomuksia, mielikuvitushenkilöitä rooliasuissa tai mitä vain mielenkiintoista, mitä olette matkallanne löytäneet! Voitte myös katsoa mediaesityksen uudelleen vanhempien kanssa. Mitä uutta katselukokemus herättää teissä?

TUOTTAJA:

Mediakasvatuskeskus Metka ry
Opetusministeriön Mediamuffinssi-hanke 2006

KÄSIKIRJOITUS:

Annika Henriksson, luokanopettaja

TYÖRYHMÄ:

Leena Pentikäinen, kuvataide- ja lastentarhanopettaja
Hanna Niinistö, kuvataide- ja luokanopettaja
Anu Ruhala, lastentarhanopettaja
Tuija Westerholm, toiminnanjohtaja, Mediakasvatuskeskus Metka ry

ASIAANTUNTIJA:

Sara Sintonen, yliopistonlehtori, Helsingin Yliopisto

RUNO:

Hanna Niinistö

LÄHTEINÄ KÄYTETTY JA LISÄÄ AIHEESTA:

Alho, E., Hautsalo, H., Kangasniemi, I. 2005. Kuinka soikaan sininen. Taiteen monet kasvot esi- ja alkuopetuksessa. WSOY.
Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet.2000. Opetushallitus.
Koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteet. 2004. Opetushallitus.
Liukko, S. 2001. Ilmaisua ipanoille. Tammi.
Muffe ja kadonnut avain- mediakasvatuksen tehtäviä 3-8-vuotiaille. 2006. Kerhokeskus.
Mäkivaara, M. & Sarviaho, M. 1999. Kivi, paperi, sakset. Ympäristö- ja taidekasvatusta yhteistoiminnallisin keinoin. Helsinki. Kirjayhtymä Oy.
Piiroinen, L. 2004. Leikin pikkujättiläinen.WSOY
Räsänen, M. 2000. Sillanrakentajat. Taik:n julkaisusarja.
Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2005. Stakes. Oppaita 56.
www.kerhokeskus.fi
www.koulukino.net
www.mediametka.fi Mediakasvatuskeskus Metkan Freimi-oppimateriaalisivusto